

Türk Tıp Tarihi Arkivi

Cilt 3. No. 10. 1938

İbni Sinanın Tedbirül Müsafirin Risalesi

Dr. A. Süheyl Ünver

İbni Sina'nın bu makalesinden çıkarılan ve bu gün için ehemmiyetli olan bahislerini muhtevi muhtasar bir kısmı (*İbni Sina*'nın seferde bulunanların yapacakları tedbirlere aid makalesi hakkında bir mülâhaza) namı altında Tedavi kliniği ve Laboratuvarı Dergisinin 1938 senesi 29 uncu numarasında neşrolunmuştu. Şimdi bu risalenin Ayasofya Kütüphanesinde 4819 numaralı Mecmuai Resailde bulunan aslının Tıp Tarihi Enstitüsünün fotoğrafı ile çıkarılan bir kopyasından (Şekil 1 - 10) Süleymaniye Kütüphanesi Direktörü Bay Müderris *Hazmi Tura* tarafından yapılan tam tercemesini neşrediyoruz.

İbni Sina'nın bu risalesi yolda ittihaz olunacak vakı tedbirlere ve yol ârizaları karşısında yapılacak tedavilere güzel bir misaldir. *İbni Sina*'nın bu makalesi kanunundan çıkartılmış bir kısım değildir. Tokatlı Hekim *Mustafa Efendi* [1] tarafından terceme edilen kanunun kendi hattı destile Ragıp Paşa Kütüphanesinde mahfuz 5 ve 6 ncı defterinde Tedbirülmüsafir hakkında mühim malûmat vardır [2]. Fakat birinci numaralı sahife ile asıl metnin

[1] Tokatlı Mustafa efendi XVIII inci asrın çok çalışkan ve âlim hekimlerindendir. Başvekâlet arşivinde Tıp dosyası numara 790 da Hekim başı Büyük Hayrullah efendi inhasile Tokatda 1275 de açılan Pervane Bey Darüşşifasına oğlu Tabib Mehmed Raşid efendinin tayini mevzuubahistir. Bu vesika ile bu büyük âlimin oğlunun da hekim olduğunu ve Tokatlı olması dolayısıyla Tokatda Selçuklular Darüşşifasına tayini kaydı mühim görüldüğünden tercemei haline ilâve olunmak üzere buraya kaydedildi.

[2] Kanun — Hekim Tokatlı Mustafa efendi tercemesi. El yazısı ile olan defterlerinden : Külliyyat 5, varak 494 b

الجملة في تدبير المسافر وهي ثمانية فصول الفصل الاول في تدبير اعراض نذير بامرض

الفصل الثاني قول كلي في تدبير المسافر a 496

الفصل الثالث في توقي الحرو خصوصا في السفر وتدير من يسافر فيه b 497

الفصل الرابع في تدبير من يسافر في البرد b 498

الفصل الخامس في حفظ الاطراف عن ضرر البرد b 499

Anadoluda ve Türklerin buldukları her ülkede kadınlar umumî teşekküllerden hariç her devirde hatta bugüne kadar ebelik ve hasta bakmakta müstesna bir vefakârlıkla çalışmışlardır.

Türk tababeti tarihini tebarüz ettiren eski tıbbî ve cerrahî eserlerde Türk kadınlarının yapacağı vazifelerin ebelik ve hastabakımı noktasından ehemmiyetle nazarı itibara alındığını öğreniyoruz. Bu eski hemcinslerimiz her veçhile takdire ve hürmetle yad olunmaya lâyıkdırlar.

Dr. Halid Üzel

Ressam ve musikişinas bir doktorumuz :

Ziya Hüznî

1883—1936

Dr. Ziya Hüznî yi ressam Dr. Hikmet Hamdi nin Hıfzıssıhha Müzesi Direktörlüğü zamanında 1925 de Direktör muavini bularak tanıyoruz. Değerli ve san'atkâr Hikmet Hamdi nin anı olarak aramızdan ayrılmasından sonra 1932 de yerine Direktör olmuştur.

Resmî hayatı böyle geçmiştir : Midillide 1883 de doğar, ilk tahsilini orada ve Edirne'de yapar. 19 Ağustos 1908 de Mülkiye Tıbbiyesinden 827 numaralı diploma ile çıkar. Kur'a ile İştibe Belediye tabibi olur. Sonra Midilli idadisinde ulumu tabiiye muallimliğini yapar.

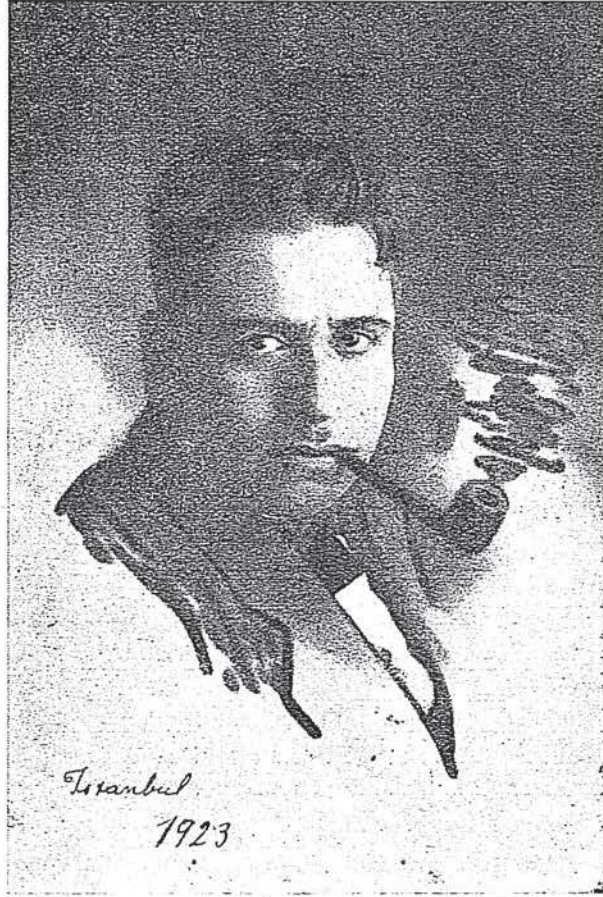
1913 de Gebze, 1914 de Edirne ve sonra Kütahyada Hükümet Tabibi, 1916 da Kütahya Sıhhiye Müdürüdür. 1921 de Burşanın işgalinde Ankaraya gelir. İstiklâl savaşında Ekişehir Sıhhat ve İctimaî muavenet Müdürü olur.

1921 de Mersin Karantina Müfettişi. Bu vazife lağvolunca 1922 de İçel Sıhhat ve İctimaî Muavenet Müdürü, sonra Adana Emrazı Zühreviye Tabibi, 1923 de Sıhhat Vekâleti İstatistik ve neşriyat mütehasısı olur. Çanakkale Sıhhat ve İctimaî Muavenet Müdürlüğünden İstanbul Sıhhi Müze Direktör Muaviniğine gelir. Oranın direktörlüğünü yaparken aramızdan bir çok hatıralar bırakarak ruhi âlemine çekilmiştir.

Hayatının asıl hususiyetlerine gelelim :

Babasının adı Hüsnü olduğu halde bir Tıbbiyeli arkadaşı ken-

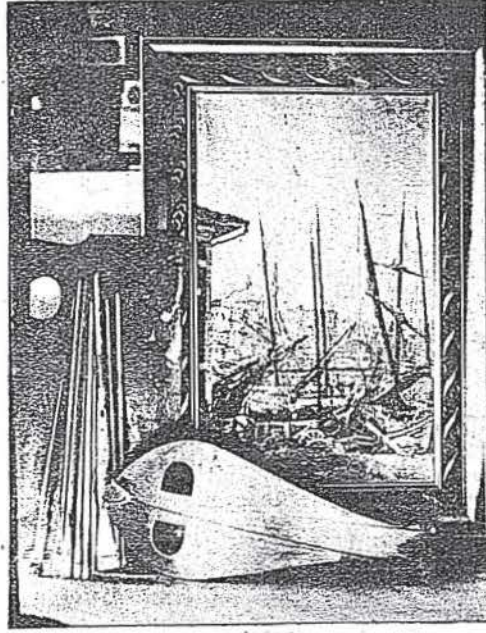
disinin sükûn ve inzivaya meylinde kinaye olarak bunu *Hüzni* ye çevirir ve bu suretle defterde kaydedilmiş bulunur. Kendisi bu lâkabi atamamış, muhafaza etmiştir. 6 yaşında berber resim yapar, musikiye merakı çocukluğunda başlar. Bunları şayanı hayret bir surette hocasız öğrenir. 1909 dan beri evli olduğu halde çocuğu-

Ziya Hüznî 1923 de

nun olmaması kendisinin zevki meşgalesini bu yollara sevkeder. İlk önce keman çalar ve çocukluğunda bunu kendisi öğrenir. yalnız kemençeyi üstat *Tanburi Cemil* den öğrenmiştir. Viyolonselere merak eder. Sekiz sene Katlesten öğrenir. Üstadının takdirine mazhar olur. Ud ve tanbur çalmasını da ayrıca öğrenmiş bulunur.

8 sene evvel şark musikisini bırakır. Yalnız viyolonsel çok sever. Bestekârlığa merak eder. Neşredilmemiş besteleri vardır. Şiire de merak etmiş, ve okumağa heves etmiştir. Tarafından yazılmış şarkıları, bunların güfte ve besteleri kendisine aid olanları da vardır. Odun parçasından kemençe yapmıştır ki Tıp Tarihi Müzesinde bir nümune ve yaptığı kemençe durur. Kendisinin iktidarını burade gayet iyi görüyoruz. Hayatında hiç boş durduğu görülmemiştir. Ekseri zaman resim yapar, yaptığı resimler mü-

Ziya Hüzninin yağlı boya bir İstanbul resmi, kendi yaptığı kemençe ve resim yaparken kullandığı fırçaları

(Tıp Tarihi Enstitüsü Müzesi)

kemmel eserlerdir ve en mühimleri İstanbul ve Anadolu Hıfzı-sıhha müzelerindedir. Bazan tercemelerle vakit geçirir, bazan da musiki ile uğraşır. Kendisince boş durmak bir hastalık gibi telâkki edilir.

Bu mütevazi san'atkârın hayatına gelinee :

Çok sükûti. Teessürünü kimseye hissettirmez. Sıyrıntılı hiç bir halini kimseye söylemez, çok ketum. Hayatı neşeli ve zarif sözler söylemekle geçmiştir. Çok hikâye söylemesini sever. Arkadaşı *Dr. Reşit Galib* kendisine Nasreddin hoca lâkabını takmıştır.

Yerinde ve zamanında serbet hikâyeler anlattığı da vaki olur. Kendisinin bazı makul düşünceleri arkadaşları arasında darbi mesel hükmüne geçmiştir.

Israfa daima kızar, kendi yağile kavrulmağı sever, borçtan edediyen nefret eder ve borçlu bir adamı faziletsizlikle itham ettiği zamanlar da olur. Hiç bir zaman pahalı elbise yaptırmaz. Kendisinin bir çok hoş ve şahsi mantıkları da vardır.

Dr. A. Süheyl Ünver

Anadolu folklorunda haizi ehemmiyet gibi görülen bazı misaller

Dr. A. Süheyl Ünver

Amasya : Lokman hekim efsanesi. Bu hekim Amasyaya bir saat mesafede yüksekte yatar. Lokman hekim dünyayı çok gezmiş, büyük bir adammış. Gezdiği yerlerde hastalıklara ilaç aramış ve bulmuş. Hatta ölüme de çare bulmuş. Hikâyesi budur :

Hekim bütün hastahkların ve ölümün de çaresini bulunca bunları kitab haline getirmiş yazmış, Amasyada Kunç köprüsünden geçerken Cebrail Allahın emrile gelmiş ve kitabına vurarak ölme çare yazılı sahifeyi suya düşürmüş ve artık ölüme çare bulamıyacaksın demiş ayrılmış. Bu suların aşağıda suladığı arpa tarlalarının arpaşı onun için şifalı sayılır ve arpa suyu şifa niyetine içilir. Amasyada diğer bir efsane şudur :

Lokman hekim ölüme karşı üç su bulur. Baş, orta, son. Kendi vücüdüne göre kalp yapdırır ve çırağına beni kesip parçalıyacaksın, kalıba dökceksin. Bu suları sıra ile kullanarak beni tecessüm ettireceksin diyor. Çırağı da bunu yapıyor. Eti döküyor, kalıba koyuyor. Birinci su etleri toparlıyor. İkincisi kısmen hayat veriyor. Fakat üçüncü su dökülüp gidiyor. Allah bu suyun kullanılmaması için şişesini düşürterek kırdırıyor. İşte bu su arpa tarlasına akdığından arpa suyunu şifalı sayarlar. Lokman hekime otlar ben filan hastalığa yararım diye söylerlermiş. Sütliğin sıtmayı kesdiğini bulmuş.

Amasya : İdrara arpa ve buğday ekilir. Buğday-yeşillenirse oğlan olacağına inanılır.